

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 28 februari 1917 kl. 2 e. m.

*Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 4
angående herrar Lundgrens i Nora och Olssons i
Ramsta motion, nr 170, om skrivelse till Kungl.
Maj:t i fråga om omarbetning av gällande förord-
ning angående utarrendering av prästerskapets löne-
boställen.*

I en inom andra kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, nr 170, hava herrar Lundgren i Nora och Olsson i Ramsta hemställt, att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga sådan omarbetning av kungl. förordningen av den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen, att här av oss anmärkta förhållanden undanröjas.

Till stöd för denna hemställan hava motionärerna anfört följande.

Enligt lag om reglering av prästerskapets avlöning av den 9 december 1910, § 19, skall till bestridande av dessa löner bland annat användas arrendet av de inom pastoratet belägna löneboställen. Vid de utarrenderingar av sådana boställen, som hittills ägt rum, har det emellertid visat sig, att de arrenden, som erhållits, icke stått i något som hälst rimligt förhållande till boställets värde. I en del fall har det icke ens lyckats att erhålla något arrendebud.

Det är otvivelaktigt, att detta förhållande till väsentlig del beror

på att nu gällande arrendelag binder arrendatorn med en sådan massa åligganden vis-à-vis tjänsteinnehavaren, att det vore synnerligen lyckligt, om dessa bestämmelser ju förr dess hellre kunde bringas ur världen.

I § 13 av kungl. förordningen av den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen stadgas följande: »Vid utarrendering av löneboställe, som är avsett för jordbruk, skall, då sådant med hänsyn till tjänsteinnehavares behov finnes erforderligt och i den mån boställets avkastningsförmåga det medgiver i arrendekontraktet göras förbehåll därom, att arrendatorn skall mot måttlig ersättning enligt grunder, som angivas i kontraktet, till den omfattning och i enlighet med de närmare bestämmelser, som i övrigt däri meddelas:

1. verkställa skjuts i tjänsteärenden ävensom annan för tjänsteinnehavaren och hans familj erforderlig skjutsning eller, om tjänsteinnehavaren önskar själv hålla hästar, lämna foder till högst 2 sådana samt i mån av befintligt utrymme i boställets laga hus erforderligt stall och foderrum samt plats till förvaring av åkdon och seldon;

2. för tjänstinnehavares hushåll å prästgården avlämna söt oskummad mjölk dagligen ävensom smör;

3. på erforderligt sätt bereda av tjänstinnehavare för husbehovet anskaffad ved och brännstovv, jämväl hugga och upptaga samt framföra vad därav erfordras; samt

4. verkställa renhållning och snöskottning å prästgården ävensom, när åt tjänstinnehavaren är upplåten trädgård, ombesörja plöjning och likartat arbete, som må erfordras i trädgården, och lämna för trädgårdens brukande behöflig myckenhet gödsel.

I arrendekontraktet skall intagas förbehåll därom, att, för den händelse arrendatorn eftersätter sin skyldighet i något av ovan nämnda hänseenden, vad i allmän lag finnes stadgat rörande arrenderätts förverkande skall äga tillämpning.»

Att dylika bestämmelser icke skola vara ägnade att verka lockande på eventuella spekulanter å ecklesiastika boställen är självklart. Vi kunna icke bättre belysa detta påstående än genom att dels relatera, huru dessa arrendevillkor taga sig ut i tillämpningen, dels visa, huru de redan verkat.

Inom Västernorrlands län har man vid utarrenderingen av vissa ecklesiastika boställen stipulerat följande villkor: 1) arrendatorn skall

tillhandahålla tjänstinnehavaren söt oskummad mjölk à 10 öre pr liter, smör à 1:75 pr kilogram; 2) tillhandahålla skjutsar à 17 öre pr kilometer samt 5 kronor pr dag; 3) ombesörja upphuggning och hemforsling av ved för 6 kronor pr famn samt sågning och klyvning för 2 kronor; 4) plöja i trädgården för en ersättning av 5 kr. pr kördagsverke samt verkställa övrigt trädgårdsarbete mot en ersättning av 2 kronor för mans- och 1 krona för kvinnodagsverke på egen kost.

Arrendatorns tid blir sålunda mycket upptagen av dylika skyldigheters fullgörande och får mången gång arbeten vid arrendegården eftersätta, under det att ersättningen knappast kan anses motsvara de billigaste krav.

Men ha dessa villkor varit hårda så har också det kontanta arrendebeloppet blivit därefter. De erfarenheter, som redan gjorts, tala ett språk, som icke kan missförstås.

Nätra kyrkoherdeboställe, utgörande 63 hektar odlingsmark eller öppen jord och taxerat till 35,000 kronor utarrenderades ett av de senaste åren för innevarande löneregleringsperiod mot en arrendesumma av 900 kronor, men med rätt för arrendatorn att uppbära de från torpen utgående avgälderna, tillhoppa 811 kronor. Arrendet från detta boställe blev så gott som intet.

Nordingrå kyrkoherdeboställe, utgörande 67.74 hektar åkerjord och med ett taxeringsvärde av 45,000 kronor har icke kunnat utarrenderas för löneregleringsperioden på grund därav att ingen spekulant infunnit sig. Till sist lyckades det att få ifrågavarande boställe utarrenderat på ett år mot en arrendesumma av 100 kronor. Beträffande Ullångers löneboställe, taxerat till 14,300 kronor, visade det sig omöjligt att utarrendera detsamma mot en arrendesumma av 275 kronor, som vid auktionen fordrades. Efter att förgäves ha utbjudits flere gånger på auktion, måste bostället till sist överlämnas till församlingens kyrkoherde utan arrendeavgift. Samma negativa resultat gav ett liknande försök att utarrendera Resele kyrkoherdeboställe, vilket utarrenderats på ett år utan avgift och med villkor att vederbörande arrendator erhöle rätt att under vissa förutsättningar från bostället försälja stråfoder. Flera liknande exempel skulle kunna anföras, men vad som anförts må vara nog såsom illustration till huvudlösheten i det nuvarande systemet.

Att de tjänstbarheter, som omförmälas i 13 § av ovan åberopade kungl. förordning, utgöra en stor fördel för tjänstinnehavarne,

kan knappast förnekas. Men å andra sidan ligger ju svårigheten för en jordbrukare att utgöra dessa tjänstbarheter, i synnerhet i vår tid med dess kännbara brist på arbetskraft för jordbrukets behov, i öppen dag. Arrendatorn blir genom dessa bestämmelser allt för mycket hindrad i skötandet av sina göromål. I synnerhet skjutsningsbesväret, som ju även skall omfatta skyldigheten att hålla skjutsar för tjänst innehavares familj, synes oss i hög grad hinderligt härför.

Att avlöna tjänstemän in natura — såsom här avses — är föräldrat och i detta fall, då det sker på jordbrukets bekostnad, förkastligt.

Genom ett bifall till vår motion skulle otvivelaktigt de svårigheter, som nu yppat sig vid utarrenderingen av de ecklesiastika löneboställena, till stor del försvinna samt utdebiteringen på församlingarna minskas.

Historik.

Kungl. förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen har tillkommit utan riksdagens hörande. Den står emellertid i närmaste samband med dels lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910, dels och framförallt med den ecklesiastika boställsordningen den 9 december 1910, vilka båda tillkommit efter riksdagens prövning av Kungl. Maj:ts propositioner i ämnet till 1910 års riksdag.

*Kungl. Maj:ts
proposition
angående
ecklesiastik
boställsord-
ning 1910.*

Rörande de frågor, som i förevarande motion behandlas, anförde departementschefen till statsrådsprotokollet vid framläggande av kungl. propositionen nr 163 vid 1910 års riksdag med förslag till ecklesiastik boställsordning bland annat, hurusom enligt hans åsikt vissa befarade olägenheter av jordbruksboställenas utarrendering, såvitt anginge boställshavarens tjänsteutövning eller personliga ställning, skulle kunna genom lämpliga anordningar förebyggas eller åtminstone så reduceras, att de icke utgjorde hinder för ett fullständigt genomförande av principen om obligatorisk utarrendering. Sålunda borde i den tillämnade administrativa förordningen om löneboställenas utarrendering intagas erforderliga bestämmelser om skyldighet för löneboställes arrendator att utan ersättning till tjänsteinnehavare utgöra nödig skjuts i tjänsteärenden. Därjämte borde arrendatorn i arrendekontraktet tillförbindas att mot gottgörelse tillhandahålla tjänsteinnehavaren de andra tjänstbarheter, som kunde

finnas lämpliga och behövlige. Därigenom syntes prästernas behov av skjuts och livsförnödenheter kunna bliva nöjaktigt tillgodosedda. För de obehag, som befarats i vissa fall kunna för prästgårdsinnehavare uppkomma till följd av alltför nära grannskap till löneboställets arrendator, torde bot kunna rådås dels i första rummet genom för ändamålet lämpliga anordningar, då prästgårdens område och beskaffenhet i övrigt av vederbörande synerätt bestämdes, dels ock genom föreskrifter i arrendeförordningen och de på grund av densamma upprättade arrendekontrakten.

Särskilda utskottet nr 1 vid 1910 års riksdag anförde i sitt utlåtande nr 3 rörande nämnda kungl. proposition bland annat följande.

*Särskilda
utskottets
nr 1 utlåtande
år 1910.*

Den strävan att befrämja utarrenderingen av de prästerskapet anslagna, med jordbruk förenade boställena, som tagit sig uttryck i bestämmelserna i de till 1908 och 1909 årens riksdagar framlagda förslagen till ekklesiastik boställsordning, tillvann sig de då tillsatta särskilda utskottens understöd. Förhandlingarna inom kamrarna visa att även riksdagen för sin del gillade grundsatsen härom. Med tillfredsställelse har nuvarande utskottet funnit, att Kungl. Maj:t i sitt riksdagens prövning nu underställda förslag tagit steget fullt ut och föreslagit åtgärder för obligatorisk utarrendering av samtliga boställen med undantag blott av tomt med bostadshus jämte trädgård. Likasom utskottet i sitt utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts omförmälda proposition nr 85 givit sin anslutning till ovanberörda nyhet i själva sättet för prästernas avlönande, anser utskottet dess konsekvens, boställenas undantagande från brukning av tjänst innehavaren, vara förtjänt av gillande. Att prästens ämbetsgärning måste vinna på att prästen befrias från den ofta tyngande och för honom ej sällan främmande omsorgen om jordbruk har allt för ofta framhållits för att behöva ytterligare belysas. Ej heller torde här behöva mer än erinras om den rationellare skötsel som, i allmänhet taget, genom prästboställenas obligatoriska utarrendering lär vara att förvänta. Vål är det sant, att på somliga orter vissa olägenheter kunna antagas uppstå för prästen såsom en följd av den föreslagna anordningen; men i likhet med departementschefen (sid. 65) hyser utskottet den övertygelsen, att de befarade olägenheterna av jordbruksboställenas utarrendering skola kunna genom lämpliga anordningar förebyggas eller i väsentlig mån reduceras. Vad särskilt an-

går den av departementschefen såsom synnerligen viktig framhållna uppgiften att tillse, det prästerna icke betungas med oskäligen kostnader för anskaffande av nödig ämbetsskjuts, har utskottet, på sätt framgår av dess utlåtande över förslaget till lag om reglering av prästerskapets avlöning, sökt lösa denna uppgift på annat sätt än Kungl. Maj:t föreslagit, i det utskottet ansett arrendatorn icke böra tillförbindas att tillhandahålla tjänsteinnehavaren fria skjutsar, utan föreslagit att ersättning därför skall i viss omfattning till tjänsteinnehavaren utgå från kyrkofonden; men har utskottet därjämte — i nära överensstämmelse med vad departementschefen uttalat i fråga om viss tjänsteskjuts — framhållit lämpligheten därav att i de särskilda föreskrifter Kungl. Maj:t kommer att utfärda rörande lönebeställernas utarrenderande varder inrymd en bestämmelse av huvudsakligt innehåll, att man vid arrendeavtalets uppgörande skall söka ernå överenskommelse därom att arrendatorn skall tillhandahålla tjänsteinnehavaren skjuts i tjänsteärenden i nödig utsträckning och till viss måttlig taxa.

Det uttalande rörande skjuts, som särskilda utskottet hänvisat till, återgives i dess utlåtande nr 1 och är av följande lydelse.

Onekligen är frågan om skjutsens ordnande på ett tillfredsställande sätt av den allra största vikt icke blott för den prästerlige tjänsteinnehavaren utan även för den församling, han är satt att tjäna. Men frågan är ock med hänsyn till båda parterna av ganska ömtålig natur och följaktligen svårlost. Det måste nämligen å ena sidan tillses, att prästens löneförmåner ej tillmätas efter sådana grunder, att han med fog kan känna sig frestad att undandraga sig en del tjänsteresor, och å den andra undvikas att flytta över bördan av skjutsarna från prästen till församlingarna.

Genom de bestämmelser, som föreslagits i avseende å sättet för beräkandet av prästerskapets löner, har prästens behov av bidrag till bestridande av kostnaden för skjuts i tjänsteärenden så till vida beaktats, att han i det fyllnadsbelopp, som beräknas efter pastoratets areal (3 §), kan anses erhålla någon gottgörelse för en av större areal föranledd ökning i resekostnad. Likaledes kan, i de fall att skjutsarna för en tjänsteinnehavare i mera avsevärd grad överstiga det normala, hänsyn härtill tagas vid bestämmandet av den förhöjning i lönen, som på grund av särskilda förhållanden kan äga rum enligt 4 §. Utom det att nämnda bestämmelser endast avse att allenast till någon del bereda den särskilda tjänsteinnehavaren

någon gottgörelse för ifrågavarande onus, så är det ett stort antal präster, som på dessa grunder icke undgå någon som helst skjutsersättning. Lika med Kungl. Maj:t finner därför utskottet utväg böra beredas prästerskapet att utöver vad nu sagts komma i åtnjutande av dylik ersättning.

Denna angelägenhet har utskottet ansett kunna på det för såväl prästen som församlingen fördelaktigaste sätt ordnas sålunda, att ersättning för skjuts för resor i tjänsteärenden skall, i den mån sådant prövas erforderligt, till vederbörande tjänsteinnehavare utgå ur kyrkofonden, och lärer ersättningens belopp böra, i enlighet med de i orten gällande förhållandena, bestämmas av Kungl. Maj:t vid löneregleringens fastställande. En begränsning till ett visst maximum av denna ersättning synes utskottet nödig; och har utskottet ansett detta maximum lämpligen kunna sättas till 250 kronor.

Vid överbägandet av denna fråga har utskottet givetvis haft att taga i betraktande det ökade krav, som genom den sålunda ifrågasatta anordningen ställes på kyrkofonden. Utskottet har funnit, att fonden i och för fullgörandet av de förpliktelser, som i händelse av denna anordnings genomförande läggas på fonden, icke torde komma att i någon särskilt betydande mån ansträngas utöver vad som bleve förhållandet om den av Kungl. Maj:t föreslagna vägen anlitas. Ty i regeln skulle det även i detta senare fall bliva kyrkofonden, som ytterst svarade för skjutsen. Skall nämligen vederbörande arrendator, såsom av Kungl. Maj:t föreslagits, tillhandahålla fri skjuts, verkar detta nedsättning i det eljes beräknliga arrendebeloppet, och då i de allra flesta landsförsamlingar — och det är endast där skjutsersättning kan sättas ifråga — de inom församlingen disponibla tillgångarna för prästerskapets avlöning ej äro härför tillräckliga, utan tillskott från kyrkofonden blir erforderligt, kommer nämnda nedsättning i arrendet att föranleda motsvarande ökning i kyrkofondens tillskott. För övrigt skall, på sätt ovan anförts, ersättning för skjuts i vissa tjänsteärenden även enligt Kungl. Maj:ts förslag gäldas av kyrkofonden, därför enligt finansplanen beräknats ett belopp av 150,000 kronor. Det kan därför med ett visst fog sägas, att det ökade anspråk, som vid tillämpning av den av utskottet nu föreslagna anordningen ställes på fonden, ej torde väsentligen överskjuta summan av de ersättningsbelopp, som komma att utgå till prästerskapet i de församlingar, vilka förmå avlöna sitt prästerskap utan anlitage av kyrkofonden. Något tvivel om kyrkofondens förmåga

att bära dessa, säkerligen jämförelsevis obetydliga belopp, torde icke förefinnas.

I överensstämmelse med vad utskottet sålunda anfört har utskottet dels i 1 § utbytt bestämmelsen om kyrkoherdes och komministers rätt till fri skjuts mot en föreskrift att vederbörande tjänsteinnehavare skall erhålla ersättning för skjuts i tjänsteärenden enligt vad i 11 § sägs, dels ock omredigerat sistnämnda paragrafs tredje moment.

I detta sammanhang har utskottet velat framhålla lämpligheten därav att, till underlättande av den nödiga ämbets skjutsens anskaffande i de särskilda föreskrifter Kungl. Maj:t kommer att utfärda rörande lönebostälernas utarrenderande varder inrymd en bestämmelse av huvudsakligt innehåll att man vid arrendeavtalets uppgörande skall söka ernå överenskommelse därom att arrendatorn skall tillhandahålla vederbörande tjänsteinnehavare skjuts i tjänsteärenden i nödig utsträckning och till viss måttlig taxa.

1910 års kyrkomöte.

Vid 1910 års kyrkomöte förekom jämväl frågan om villkoren för lönebostälernas utarrendering, och uttalade kyrkomötet i sin skrivelse den 25 oktober 1910, att kyrkomötet vid sitt godkännande av den ecklesiastika boställsordningen förutsatte, att — i enlighet med vad ej mindre föredragande departementschefen vid föredragning den 4 april 1910 inför Kungl. Maj:t av förslaget till boställsordning än även det särskilda utskott vid 1910 års riksdag, vilket förehade förslaget till förberedande behandling, sammanställande uttalat — i de särskilda föreskrifter, Kungl. Maj:t komme att utfärda rörande lönebostälernas utarrenderande, bleve intagna bestämmelser, som utan att på något sätt strida mot boställsordningen, åtminstone i väsentlig mån kunde förebygga de antydda svårigheterna för den prästerlige tjänsteinnehavaren.

Kyrkofondskommitténs utlåtande den 17 mars 1916.

Med anledning av en underdåning skrivelse från domkapitlet i Strängnäs den 7 juli 1915, däri domkapitlet bland annat uttalade önskvärdheten av förtydligande föreskrift, huru med nybyggnadskostnadernas gäldande borde förhållas, när löneboställe första gången efter ny reglering insynades, anbefalldes den s. k. kyrkofondskommittén den 13 oktober 1915 att till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag beträffande de av domkapitlet omfördälda förhållanden. Kommittén avgav sitt utlåtande den 17 mars

1916 och anförde däri bland annat följande, som kan vara av betydelse för bedömande av i nu förevarande motion behandlade frågor.

Till bestridande av de löner, som av Kungl. Maj:t fastställdes på grund av lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910 och vilka utginge med vissa till siffran fastställda belopp, skulle enligt 19 § nämnda lag, i den mån sådant erfordrades, i nedan nämnd ordning användas: 1) församlingsavgifter till belopp ej överstigande 3 öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av hela inkomstbeloppet inom pastoratet, på visst sätt beräknat; 2) arrende av de inom pastoratet belägna löneboställen, med vissa närmare angivna undantag; 3) avgälder av lägenheter, avsöndrade eller upplåtna från boställe, som avsåges i nästföregående moment, ränta å medel, som vid försäljning eller avstående för allmänt behov erhållits för sådant boställe eller del därav, ävensom övriga till avlöning av prästerskapet i pastoratet avsedda medel, med visst undantag; 4) skogsförsäljningsmedel från de i andra momentet avsedda boställen, årligen utgående ur kyrkofonden med högst det belopp, som av Kungl. Maj:t i viss närmare angiven ordning fastställdes; samt 5) församlingsavgifter, utöver vad i första momentet sades, till erforderligt belopp. Därjämte hade stadgats *dels* i 21 § löneregleringslagen, att därest till bestridande av lönerna såsom församlingsavgifter utdebiterats sammanlagt större belopp än som motsvarade 6 öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av pastoratets hela inkomstbelopp, ersättning skulle av kyrkofondens medel beredas pastoratet för det överskjutande beloppet utom beträffande lönebelopp, som församling enligt 9 eller 10 § särskilt förbundit sig att utgöra, *dels ock* i 3 § 5 punkten lagen om kyrkofond, att till kyrkofonden skulle ingå överskott, som å de i 19 § 2 och 3 mom. löneregleringslagen avsedda, årligen inflytande avlöningsmedel kunde i ett pastorat uppkomma, sedan vad därav för året erfordrades till gäldande av de för prästerskapet därstädes fastställda löner tagits i anspråk.

Då alltså kyrkofonden å ena sidan ägde tillgodonjuta överskott å arrendemedel med flera tillgångar, som vore ställda till pastoratens disposition att jämte församlingsavgifter till högst 3 öre för varje tiotal kronor av inkomstbeloppet inom pastoratet användas till prästerskapets avlöning, samt å den andra hade att tillskjuta vad som för prästerskapets avlöning erfordrades utöver dylika arrende-

med flera medel jämte församlingsavgifter till högst 6 öre för varje tiotal kronor av inkomstbeloppet, hade kyrkofonden direkt intresse bland annat av arrendebeloppets storlek, med undantag allenast för det fall, att kyrkofonden oberoende av en beräknelig höjning, respektive sänkning av arrendet icke skulle i det särskilda fallet komma att vare sig tillgodonjuta överskott av nyss angiven beskaffenhet eller tillskjuta sådan brist, varom ovan nämnts — eller med andra ord för det fall, att pastoratet oberoende av den beräkneliga höjningen, respektive sänkningen av arrendet komme att få vidkännas en utdebitering, överstigande 3 men understigande 6 öre för varje helt eller påbörjat tiotal kronor av hela inkomstbeloppet inom pastoratet.

I sist omnämnda fall vore pastoratet ensamt intresserat av arrendebeloppet; men då dessa fall, så vitt nu kunde bedömas, bleve jämförelsevis fåtaliga — i det långt övervägande antalet pastorat på landsbygden torde nämligen kyrkofonden få lämna tillskott, och i flertalet städer torde en utdebitering av högst 3 öre bliva tillfyllest — kunde det sägas i allmänhet framstå mera såsom ett kyrkofondens än som ett pastoratets intresse att tillse, det löneboställena bleve på det mest ekonomiska sätt utarrenderade. Och icke blott detta, utan det kunde även under vissa förutsättningar tänkas uppstå konfliktanledningar mellan pastoratets och kyrkofondens intressen. Där ett högre eller lägre arrende icke inverkade på storleken av det bidrag, pastoratet, utan rätt till ersättning från kyrkofonden, hade att genom utdebitering utgöra till prästerskapets avlöning, kunde nämligen löneboställets bebyggande fullständigt och med dyrbara byggnader möjligen för pastoratet te sig såsom en förmån genom utsikten att efter taxeringsvärdets höjande kunna från bostället uttaga större bidrag till gäldande av sina kommunala utgifter, under det att det för kyrkofonden framträdde såsom önskvärt, att bostället icke bleve bebyggt med flera eller dyrbarare byggnader, än att det efter avdrag av byggnadskostnaderna återstående arrendet bleve, jämväl med hänsyn till framtiden, så fördelaktigt som möjligt.

Beträffande förhållandet mellan de beräknade arrendena för löneboställena av ifrågavarande slag och de arrendebelopp, som vid utarrenderingen verkligen kunnat betingas, yttrar kommittén följande:

Enär kommittén hittills fått mottaga endast en ringa del av de uppgifter, kommittén infordrat beträffande utarrenderingen av de delar av förutvarande bostadsboställena, vilka numera skulle vara

löneboställen, vore kommittén icke för närvarande i tillfälle att ens tillnärmelsevis angiva, i vilken mån arrendena komme att understiga vad som beräknades vid den tid, då de nya lönelagarna antogos. Upplysningsvis torde emellertid få meddelas, att i många fall det betingade arrendet — efter frånräknande av vad som finge användas till byggnadskostnadens betäckande — väsentligt understege vad som enligt dittills gällande ordning kunnat i arrende betingas. Stundom komme arrendet i sin helhet att under en följd av år tagas i anspråk för byggnadskostnadens gäldande. Vid enstaka boställen kunde minskningen i inkomst uppgå till eller överstiga 1,000 kronor. Om också en dylik minskning vore i det särskilda fallet av liten betydelse för kyrkofonden, kunde givetvis minskningen för de olika fallen tillsammansantagna bereda kyrkofonden stora och sannolikt icke i denna omfattning väntade svårigheter. — Å andra sidan saknades ingalunda exempel på fall, att det betingade arrendet, även med frånräknande av ett ganska betydande årligt byggnadsbelopp, överstigit vad som torde hava beräknats vid tiden för lönelagarnas antagande.

Redan av det nu anförda syntes emellertid framgå, huru angeläget det vore, att vid synerna sådana förhållanden noga iakttoges, som kunde medverka därtill, att det bästa ekonomiska utbytet erhöles genom bostälленas utarrendering.

Motionärerna begära en omarbetning av kungl. förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen och vända sig särskilt mot de bestämmelser i nämnda förordning, som återgivas i dess § 13, och som avse fastställandet av arrendatorns skyldigheter gentemot den prästerlige tjänsteinnehavaren.

*Utskottets
yttrande.*

Då motionärerna synas vilja göra gällande, att ifrågavarande bestämmelser i arrendeförordningens § 13 skulle i väsentlig mån försvåra eller rentav förhindra lönebostälленas utarrendering, och att de i varje fall skulle åstadkomma avsevärt lägre arrenden än de som eljes kunde erhållas, kan utskottet icke helt erkänna riktigheten av dessa påståenden. Huvudorsaken till att det visat sig vara förenat med vissa svårigheter att få lönebostälлена utarrenderade torde nämligen utan tvivel ligga däri att genom den nya prästlöneregleringen av år 1910 byggnadsskyldigheten överflyttats från prästerskapet och församlingarna samt lagts direkt på jorden, d. v. s.

på arrendatorn. Denna omläggning har medfört nödvändigheten av att stundom för löneboställena föreskriva flera eller andra laga hus än dem prästerskapet och församlingarna förut hade skyldighet att bygga, särskilt bostadshus m. m. för arrendatorns personliga behov. Då omflyttningar eller eventuellt nybyggnader måste verkställas omedelbart vid den nya lagstiftningens trädande i tillämpning, är det givet, att arrendebeloppen under första arrendeperioden eller åtminstone under de första åren av denna period bliva lägre än som kunnat påräknas, om boställena redan från början varit fullbyggda.

Utskottet har icke heller kunnat finna, att de av motionärerna såsom exempel åberopade arrendekontrakten med däri angivna värden å arrendatorns prestanda i och för sig motivera en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förordningens omarbetande. Det är nämligen att märka, att ifrågavarande kontrakt ingåtts före den nuvarande kristiden med dess oerhörda prisstegringar.

Då utskottet ändock ansett sig böra i viss utsträckning tillstyrka bifall till motionärernas yrkande, är anledningen härtill främst den, att utskottet funnit det uppenbart, att 13 § av kungl. förordningen den 15 september 1911 innehåller en del i och för sig olämpliga bestämmelser, vilka riksdagen icke avsett skola i densamma inrymmas, och att ifrågavarande bestämmelsers borttagande säkerligen skulle *bidraga* till att göra arrendena mera inkomstbringande för kyrkofonden.

Den i det föregående återgivna historiken visar med full tydlighet, att riksdagen vid sitt bifall till den nya prästlöneregleringen och den därmed i samband stående ecklesiastika boställsordningen icke avsett att tillerkänna prästerskapet några andra förmåner utöver den fastställda lönen och den fria bostaden med bränsle och trädgårdsland än ersättning i viss utsträckning för skjutsar i tjänsteärenden. Arrendeförordningen föreskriver dock dessutom, att arrendatorn skall vara skyldig att mot måttlig ersättning verkställa för tjänsteinnehavaren och hans familj erforderlig skjutsning, för tjänsteinnehavarens hushåll avlämna söt oskummad mjölk dagligen ävensom smör, verkställa renhållning och snöskottning å prästgården ävensom ombesörja plöjning och likartat arbete, som må erfordras i trädgården, och lämna för trädgårdens brukande behöflig myckenhet gödsel.

Det synes utskottet vara uppenbart, att åtminstone en del av dessa skyldigheter för arrendatorn, särskilt om desamma i kontrak-

ten värdesatts lägre än i orten gängse pris, vilket torde kunna förekomma, skall verka nedsättning av arrendebeloppen och sålunda medföra minskade inkomster för kyrkofonden. Då detta ej kan hava varit av riksdagen avsett, och då riksdagen redan förut, nämligen år 1915, genom sitt godkännande av jordbruksutskottets utlåtande nr 38 uttalat, att densamma »finner vissa av arrendeförordningens stadganden, i vad de avse reglerandet av rättsförhållandet mellan arrendator och vederbörande prästerlige tjänsteinnehavare, mindre väl avvägda», kan utskottet ej anse annat, än att nämnda förordning nu bör i viss mån omarbetas.

Utskottet vill dock därvid betona, att enligt dess mening det fortfarande synes böra i arrendeförordningen stadgas, att tjänsteinnehavaren skall av arrendatorn erhålla skjuts i tjänsteärenden och att måhända jämväl en del andra prestanda skulle kunna åläggas denne, blott de värdesättas så, att priset ständigt svarar mot det i orten gängse och sålunda varierar i överensstämmelse med detta.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet i anledning av herrar Lundgrens i Nora och Olssons i Ramsta förevarande motion, nr 170, hemställa,

att Andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en omarbetning av kungl. förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen till närmare överensstämmelse med riksdagens tidigare uttalanden därutinnan, i syfte att göra arrendena mera inkomstbringande för kyrkofonden.

Stockholm den 27 februari 1917.

På utskottets vägnar:

W. BÄCKSTRÖM.

I förevarande ärendes slutbehandling hava inom utskottet deltagit:

Herrar: *Bäckström*, *Andersson* i Gävle¹, *Flognfält*, *Norman*¹, *Johansson* i Kullersta¹, *Magnusson* i Skövde¹, *Eklund*¹, *Rydén* i Klosterbergane¹, *Lovén*¹ och *Nilsson* i Gränebo.

¹ Icke närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Norman* och *Rydén* i Klosterbergane, vilka anför:

»I föreliggande motion framhålles, att vid utarrenderandet av ecklesiastika löneboställen »de arrenden som erhållits icke stått i något som helst rimligt förhållande till bostälленas värde. I en del fall har det icke ens lyckats att erhålla något arrendeanbud». Om orsaken till detta förhållande säga motionärerna, att »det är otvivelaktigt, att detta förhållande till väsentlig del beror på att nu gällande arrendelag binder arrendatorn med en sådan massa åligganden vis-à-vis tjänsteinnehavaren, att det vore synnerligen lyckligt, om dessa bestämmelser ju förr dess hellre kunde bringas ur världen».

Motionen åsyftar också ett undanröjande av dessa bestämmelser.

I en annan av samma motionärer vid innevarande års riksdag väckt motion (nr 169) framhålles emellertid, att »en av de förnämsta anledningarna» till de låga arrendena »är den betungande byggnadsskyldigheten, som enligt boställsordningens 23 § påvilas arrendatorn». Detta torde också vara riktigt. Men med stöd av detta motionärerernas eget påstående, som äger sin grund i verkligheten, kan sägas, att i föreliggande motion anmärkta orsak till låga arrenden är av mycket underordnad natur. Det bör bemärkas, att i motionen omförmälda tjänstbarheter icke skola lämnas gratis utan mot ersättning, om ock en måttlig sådan. I 13 § arrendeförordningen stadgas nämligen att vid utarrendering av löneboställe, som är avsett för jordbruk, skall, då sådant med hänsyn till tjänsteinnehavarens behov finnes erforderligt och i den mån boställets avkastningsförmåga det medgiver, i arrendekontraktet göras förbehåll därom, att arrendatorn skall mot måttlig ersättning enligt grunder, som angivas i kontraktet, till den omfattning och i enlighet med de närmare bestämmelser, som i övrigt däri meddelas, utgöra de tjänstbarheter, som därefter i paragrafen uppräknas.

Dessa prestationer, i den mån de kunna från boställena utgöras, äro för övrigt vid den nya lagstiftningens tillkomst av Kungl. Maj:t och riksdagen prästerskapet tillförsäkrade såsom en ersättning för förlusten av rätten att hava boställena under eget bruk.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1910 års riksdag nr 163, sid. 65 anförde nämligen föredragande departementschefen bland annat:

»Jag håller före att de befarade olägenheterna av jordbruks-

bostälленas utarrendering skola kunna genom lämpliga anordningar förebyggas eller åtminstone så reduceras, att de icke böra utgöra hinder för ett fullständigt genomförande av principen om obligatorisk utarrendering. En av de viktigaste uppgifterna härvidlag torde vara att tillse, det prästerna icke betungas med oskäligen kostnader för anskaffande av ämbetsskjuts. I sådant syfte har i det av Kungl. Maj:t för innevarande års riksdag framlagda förslaget till lönerogleringslag stadgats, *dels* att fri skjuts för resa till allmän gudstjänst ävensom till kyrkostämmor samt kyrko- och skolrådssammanträden skall, då väglängden uppgår till minst två kilometer, beredas vederbörande tjänsteinnehavare sålunda, att förbehåll därom göres vid löneboställets utarrendering, samt att, om hinder härför möter, det skall åligga pastoratet att för skjuts, som nu är nämnd, till tjänsteinnehavaren utgiva ersättning med belopp, som av Kungl. Maj:t i enlighet med de i orten rådande förhållandena bestämmas, *dels* att bidrag till bestridande av kostnaden för skjuts i andra tjänsteärenden skall, i den mån sådant prövas erforderligt, ur kyrkofonden utgå med belopp, som Kungl. Maj:t vid lönerogleringens fastställande bestämmer. I den tillämnade administrativa förordningen om lönebostälленas utarrendering torde böra intagas erforderliga bestämmelser om skyldighet för löneboställes arrendator att till tjänsteinnehavaren utgöra nödig skjuts i tjänsteärenden utan ersättning, där sådant enligt nyssnämnda stadgande i lönerogleringslagen kan ifrågakomma. Därjämte torde arrendatorn i arrendekontraktet böra tillförbindas att mot gottgörelse tillhandahålla tjänsteinnehavaren övrig tjänsteskjuts samt de andra tjänstbarheter, som kunna finnas lämpliga och behövligen. Härigenom synes prästernas behov av skjuts och livsförnödenheter kunna bli nöjaktigt tillgodosedda. För de obehag, som befarats i vissa fall kunna för prästgårdsinnehavare uppkomma till följd av alltför nära grannskap till löneboställets arrendator, torde bot kunna rådast *dels* i första rummet genom för ändamålet lämpliga anordningar, då prästgårdens område och beskaffenhet i övrigt av vederbörande synerätt bestämmas, och *dels* genom föreskrifter i arrendeförordningen och de på grund av densamma upprättade arrendekontrakten.»

Särskilda utskottet vid 1910 års riksdag yttrade i utlåtande nr 3, sid. 3: »Med tillfredsställelse har nuvarande utskottet funnit, att Kungl. Maj:t i sitt riksdagens prövning nu underställda förslag tagit steget fullt ut och föreslagit åtgärder för obligatorisk utarrendering

av samtliga boställen med undantag blott av tomt med bostadshus jämte trädgård. Likasom utskottet i sitt utlåtande med anledning av Kungl. Maj:ts omförmälda proposition nr 85 givit sin anslutning till ovanberörda nyhet i sättet för prästernas avlöande, anser utskottet dess konsekvens, bostälernas undantagande från brukning av tjänsteinnehavaren, vara förtjänt av gillande. Att prästens ämbetsgärning måste vinna på att prästen befrias från den ofta tyngande och för honom ej sällan främmande omsorgen om jordbruk har allt för ofta framhållits för att behöva ytterligare belysas. Ej heller torde här behöva mer än erinras om den rationellare skötsel som, i allmänhet taget, genom prästbostälernas obligatoriska utarrendering lär vara att förvänta. Väl är det sant, att på somliga orter vissa olägenheter kunna uppstå för prästen såsom en följd av den föreslagna anordningen; men i likhet med departementschefen (sid. 65) hyser utskottet den övertygelsen, att de befarade olägenheterna av jordbruksbostälernas utarrendering skola kunna genom lämpliga anordningar förebyggas eller i väsentlig mån reduceras. Vad särskilt angår den av departementschefen såsom synnerligen viktig framhållna uppgiften att tillse, det prästerna icke betungas med oskäligena kostnader för anskaffande av ämbetsskjuts, har utskottet, på sätt framgår av dess utlåtande över förslaget till lag om reglering av prästerskapets avlöning, sökt lösa denna uppgift på annat sätt än Kungl. Maj:t föreslagit, i det utskottet ansett arrendatorn icke böra tillförbindas att tillhandahålla tjänsteinnehavaren fria skjutsar, utan föreslagit att ersättning därför skall i viss omfattning till tjänsteinnehavaren utgå från kyrkofonden; men har utskottet därjämte — i nära överensstämmelse med vad departementschefen uttalat i fråga om viss tjänsteskjuts — framhållit lämpligheten därav att i de särskilda föreskrifter Kungl. Maj:t kommer att utfärda rörande lönebostälernas utarrenderande varder inrymd en bestämmelse av huvudsakligt innehåll, att man vid arrendeavtalets uppgörande skall söka ernå överenskommelse därom att arrendatorn skall tillhandahålla tjänsteinnehavaren skjuts i tjänsteärenden i nödig utsträckning och till viss måttlig taxa.»

Sedan riksdagen för sin del antagit förslag till ecklesiastik boställsordning förekom frågan vid 1910 års kyrkomöte. I kyrkomötets skrivelse nr 5, vari kyrkomötet anmäler, att det för sin del godkänt det föreliggande förslaget, heter det: »Då nu det ifrågasvarande, för kyrkomötet framlagda förslaget till ecklesiastik boställs-

ordning blivit vid innevarande års riksdag av bägge kamrarna godkänt, finner kyrkomötet det möta allvarliga betänkligheter att motsätta sig förslaget antagande, även om kyrkomötet icke kan känna sig i allo tillfredsställt med detsamma. Särskilt finner kyrkomötet bestämmelsen om lönebostälernas obligatoriska utarrendering vara av den art, att den synes kunna medföra icke blott mycket stora olägenheter för tjänsteinnehavaren personligen, utan även synnerligen avsevärda för att ej säga oövervinneliga svårigheter för honom att på ett tillfredsställande sätt utöva sin ämbetsgärning. Kyrkomötet förutsätter dock, att — i enlighet med vad ej mindre föredragande departementschefen vid föredragning den 4 april 1910 inför Eders Kungl. Maj:t av ifrågavarande förslag, än även det särskilda utskott vid 1910 års riksdag, vilket hade förslaget till förberedande behandling, sammanstående uttalat — i de särskilda föreskrifter, Eders Kungl. Maj:t kommer att utfärda rörande lönebostälernas utarrenderande, varda intagna bestämmelser, som, utan att på något sätt strida mot boställsordningen, åtminstone i väsentlig mån kunna förebygga de antydda svårigheterna.»

De anmärkta bestämmelserna i arrendeförordningen ha sålunda tillkommit på grundvalen av vad som förekommit vid frågans föregående behandling. Av här bifogade tablå framgår vidare, att de boställen som utarrenderats under där angiven tid tillsammans nått en högre arrendesumma än den, som beräknats i prästlöneregleringskommitténs utredning. Antalet av dessa boställen är kanske icke stort nog att vara bestämt utslagsgivande, men visar dock att motionärernas farhågor äro allt för överdrivna. Då det vidare väl icke gärna kan ifrågasättas, att prästerskapet utan ersättning skulle kunna frånhändas det tillförsäkrade rätt, torde den — för övrigt rätt problematiska — ökning av arrendebeloppen, som i något fall möjligen kunde vinnas genom ett borttagande av i motionen anmärkta bestämmelser, mer än uppvägas av den utgift, som bleve följden härav. Detta skulle vara att taga ur ena handen och lägga i den andra, något som väl näppeligen torde vara av den nationalekonomiska betydelse motionärerna tyckas tro.

På grund härav hemställes,

att herrar Lundgrens i Nora och Olssons i Ramsta föreliggande motion ej må till någon andra kammarens åtgärd föranleda.»

samt av herr Nilsson i Gränebo.

Bilaga.

Jämförelse mellan de arrendesummor, som *dels* vid framläggandet av 1910 års lagstiftning i enlighet med prästlöneregeringskommitténs utredning beräknades och *dels* vid utarrendering (verkställd beträffande bostadsboställen i enlighet med ecklesiastik boställsordning den 9 dec. 1910 och kungl. förordningen den 15 sept. 1911) erhållits enligt uppgift i de till konungens befallningshavande jämlikt kungl. kungörelsen den 24 juli 1914 från kyrkoråden insända tablåer för ecklesiastikåret 1915—16.

A) *F. d. bostadsboställen.*

Stift och pastorat	Boställen	År 1910 beräknat arrende kr.	Vid utarrenderingen erhållet arrende kr.
Uppsala stift.			
Skog	kyrkoherde- och komministerboställen	190	401
Ovanåker	kyrkoherdeboställe	600	410
»	komministerboställe	50	50
Hille	kyrkoherdeboställe	1,000	3,320
Bergsjö	»	500	842
Skånella	»	1,800	1,650
Öster-Fernebo	kyrkoherde- och komministerboställen	1,350	980
Östra Ryd	kyrkoherdeboställe	825	800
Järbo	»	150	298
Hedesunda	kyrkoherde- och komministerboställen	1,300	665
Linköpings stift.			
Törnevalla	kyrkoherdeboställe	2,200	1,395
Vårdsberg	»	1,150	1,400
Bankekind	»	1,600	2,055
Hov	»	1,700	1,750
»	komministerboställe	750	852
Styrestad	kyrkoherdeboställe	1,450	1,725
Skara stift.			
Skölvene	kyrkoherdeboställe	525	200
»	komministerboställe	200	25
Tådene	kyrkoherdeboställe	1,000	1,000
»	komministerboställe	600	700
Annehärad	kyrkoherdeboställe	1,000	825
Strängnäs stift.			
Lerbo	kyrkoherdeboställe	1,125	1,360
Tumbo	»	1,150	500
»	komministerboställe	950	710
Öja	kyrkoherdeboställe	1,200	1,035
Kvistbro	»	500	—
Lerbäck	»	865	1,500
Vallby	»	1,800	1,100
Lunds stift.			
Hällaryd	kyrkoherdeboställe	1,000	1,000
	Transport	28,530	28,548

Stift och pastorat	Boställen	År 1910 beräk-		
		nat arrende kr.	Vid utarrende- ringen erhållet arrende kr.	
		Transport	28,530	28,548
Göteborgs stift.				
Vessige	kyrkoherdeboställe		1,300	1,850
Träslöv	»		1,000	1,005
Årstad	»		1,200	1,400
Bredared	»		125	100
Karlstads stift.				
Silbodol	kyrkoherdeboställe		500	400
		Summa kronor	32,655	33,303

B) F. d. stom- och annexhemman.

Uppsala stift.				
Hudiksvall	11/32 mtl krono i Idenor		166	200
Linköpings stift.				
Vårdsberg	1/2 mtl Numtorp, 1/2 mtl Vånga		1,191	1,090
Skara stift.				
Berg	Böja stommen		1,050	1,219
Skölvne	Källunga stom		307	422
Lidköping	Avlöningsjord		970	1,200
Tädene	Tranum stom, Brog., Dryte		1,620	1,909
Annehärad	Flenstad nr 2 och 3		750	365
Strängnäs stift.				
Kvistbro	1/2 mtl Anstorp		223	271
Göteborgs stift				
Årstad	1 mtl Tollastorp		1,815	3 167
Bredared	1 mtl Timbrilt		342	321
		Summa kronor	8,434	10,164

Sammandrag.

F. d. bostadsboställen	32,655	33,303
F. d. stom- och annexhemman	8,434	10,164
	Summa kronor	41,089
		43,467

Ann. I ett eller annat enstaka fall kan ett här ovan upptaget arrende hava förklarats skola under något eller några av de närmaste åren helt eller delvis disponeras för täckande av nybyggnadskostnad och först därefter tillfalla kyrkorådet för avlöningsändamål, men i regeln beteckna ovanstående arrenden vad som återstår, efter det avdrag för nybyggnadskostnaden gjorts.